ESUSKUNNAN PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE

KUULEMINEN 12.9.2025

HE 47/2025 VP

1. Hallituksen esityksestä yleisesti

Uusiin kriminalisointeihin on lähtökohtaisesti suhtauduttava pidättyvästi. Rangaistavan alan laajuus ei ole merkittävä kriminaalipoliittinen ongelma. Rikosvastuu on jo nyt varsin kattavaa, myös viharikoksissa. Rikosjuttujen pitkä kesto on ongelma, jota uudet kriminalisoinnit eivät ainakaan helpota. Voi perustellusti kysyä, onko perusteltua säätää uusia tekoja rangaistavaksi, kun poliisin tietoon tulleista rikoksista jää paikoin kokonaan tutkimatta lähes puolet. Nyt esitetty uusi rikossäännös ei tosin tulisi usein sovellettavaksi eikä siten sanottavasti rikosketjua rasittaisi. Jutut, joissa rikosnimikkeenä on ollut kiihottaminen kansanryhmää vastaan, ovat edenneet esitutkinnasta tuomioon varsin nihkeästi. Juttujen läpivirtaus jättää hallituksen esitykseen sisältyvien tilastotietojen perusteella toivomisen varaa.

Vakavan kansainvälisen rikoksen kieltäminen tarkoittaa muun muassa holokaustin kieltämistä. Nyt esitetty rikostunnusmerkistä soveltuisi muunkin vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämiseen. Holokaustin ja muun vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämiseen soveltuu nykyään lähinnä tunnusmerkistö, joka sääntelee kiihottamista kansanryhmää vastaan (RL 11:10). Joissain alioikeustuomioissa holokaustin kieltäminen on ollut osana syyksilukevaa tuomiota.

Holokaustin ja muun vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisen rangaistavuus on sinänsä kriminaalipoliittisesti perusteltua. Epäselvää on kuitenkin se, tarvitaanko tähän uutta rikostunnusmerkistöä, jos holokaustin kieltämisestä on jo voitu rangaista kiihottamisena kansanryhmää vastaan. Erilliskriminalisointi korostaa kylläkin holokaustin ja muun vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisen erityistä moitittavuutta ja myös tällä seikalla erilliskriminalisointia näytetään hallituksen esityksessä perustellunkin.

Kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistö (RL 11:10) ei ole jäänyt oikeuskäytännössä käyttöä vaille. Ei ole aivan selvää, jääkö kiihottamisrikoksen soveltamisalan ulkopuolelle tekoja, jotka uuden sääntelyn mukaan tulisivat rangaistaviksi kansanmurhan kieltämisenä. Oikeuskäytännöstä en ole löytänyt tapauksia, joissa kansanmurhan kieltämistä ei olisi pidetty kansanryhmän panetteluna tai solvaamisena.

Vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämisen kriminalisointi on EU-sääntelystä johtuva toimi. EU-oikeuden laajentuminen rikosoikeuden alueelle on omiaan aiheuttamaan ongelmia. Suurimpia pulmia on varsin pienipiirteinen sääntely ja siihen liittyvät rikosvastuun alan määrittelyn vaikeudet laillisuusperiaatteen vaatimalla tavalla.

EU-oikeus tulee kuitenkin ottaa vakavasti myös rikosoikeuden sääntelyssä siitä yksinkertaisesta syystä, että EU:n jäsenenä Suomi on velvollinen saattamaan kansallisesti voimaan muun muassa EU:n puitepäätökset. Näin ollen lähtökohdaksi lienee (esittämästäni epäilystä huolimatta) otettava se, ettei Eduskunta voi hylätä käsillä olevaa hallituksen esitystä, ilman EU:n komission taholta tulevia seuraamuksia.

2. Hallituksen esityksen suhde sananvapauteen

Rikosvastuun ja sananvapauden suhdetta on hallituksen esityksen perusteluissa pohdittu ansiokkaasti. Vihapuhe, mukaan luettuna kansanmurhan kieltäminen, ei nauti sellaista sananvapauden suojaa, ettei sitä voisi rikosvastuun kautta rajoittaa. Sananvapauden ja vihapuheen suhdetta on punnittu lukuisissa lainsäädäntöhankkeissa ja oikeuskäytännössä. Hallituksen esitys on sopusoinnussa sananvapauden käytölle lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä määriteltyjen rajojen kanssa. En näe esityksessä ongelmaa perustuslaissa taatun sananvapauden suhteen.

3. Laillisuusperiaatteeseen liittyvät ongelmat

Epätäsmällisiä rikostunnusmerkistöjä ei tule säätää. Laillisuusperiaatteen (RL 3:1) yhtenä ulottuvuutena on ennakoitavuus. Kansalaisen tulee voida kohtuullisella vaivalla pystyä päättelemään kielletyn ja sallitun käyttäytymisen rajat.

Tekotapana kansanmurhan kieltäminen täyttää laillisuusperiaatteen vaatimukset, ehkä myös puolustelu. Sen sijaan termi ”vakavasti vähättelee” on arveluttavan epämääräinen siitäkin huolimatta, että se sisältyy esityksen pohjana olevaan puitepäätökseen. Kysymys on siitä, missä määrin Eduskunta katsoo voivansa poiketa puitepäätöksessä olevasta määritelmästä. Jos EU-oikeuden ei katsota muodostavan ehdotonta estettä, olisi perusteltua poistaa tunnusmerkistön tekotavoista vakavasti vähättely. Tässäkään ongelmana ei ole sananvapauden rajoittaminen. Kansanmurhan vakava vähättely ei kaipaa sananvapauden suojaa eikä voi sitä nauttia. Ongelmana on ainoastaan se, tulevatko rikosvastuun edellytykset muotoilluiksi riittävän täsmällisesti. Hallituksen esityksessä (s. 34) on täsmennetty termin merkityssisältöä niin, että rangaistavaa olisi objektiivisesti tarkastellen vakavasti otettava kansanmurhaa vähättelevä ilmaisua. Näin ymmärrettynäkin vakavasti vähättely on ongelmallinen laillisuusperiaatteen näkökulmasta katsottuna.

Toinen pulma liittyy siihen, että teon tulisi olla omiaan häiritsemään yleistä järjestystä. Yleinen järjestys on ensinnäkin terminä epämääräinen. Kriteerin sisällyttäminen tunnusmerkistöön rajaa sen soveltamisalaa. Eikö riittävää ole se, että teko olisi omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan kiihottamiseen? Sellainen teko kai jo itsessään on omiaan häiritsemään yleistä järjestystä. Yleisen järjestyksen kriteeri viittaa käsitteellisesti lähinnä tilanteisiin, joissa lausumia esitetään julkisessa tapahtumassa tai muutoin julkisella paikalla. Tarkoitus on kuitenkin kriminalisoida myös esimerkiksi sosiaalisen median kautta tehtävä kansanmurhan kieltäminen. Sellaisen teon yhteys yleisen järjestyksen häiritsemiseen voi olla vaikeaa näyttää toteen.

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on rangaistava teko voimassa olevassa rikoslaissa. Hallituksen esityksessä on katsottu uusi tunnusmerkistö tarpeelliseksi muun muassa siksi, ettei RL 11:10 suojaa suoraan ryhmän jäsentä. Tämä havainto on aivan oikea, vaikka ryhmän

rikosoikeudellinen suoja koituu välillisesti myös ryhmän jäsenen hyväksi. Uuden kriminalisoinnin liittäminen yleisen järjestyksen häiritsemiseen on kuitenkin ongelmallinen juuri ryhmän jäsenen rikossuojan kannalta. Jos tarkoitus on suojata myös ryhmän jäsentä, ei ole perusteltua asettaa rikosvastuun edellytykseksi sitä, että teko on omiaan häiritsemään yleistä järjestystä. Tosiasiassa yleisen järjestyksen kriteeri rajaa merkittävästi tunnusmerkistön soveltamisalaa. Johtopäätökseni on, että tunnusmerkistöön ei ole syytä sisällyttää yleisen järjestyksen häiritsemisen kriteeriä.

4. Yhteenveto

Esitän harkittavaksi, että tunnusmerkistöstä poistetaan sanat ”vakavasti vähättelee” sekä ” ja häiritsemään yleistä järjestystä”. Näin sillä olettamuksella, että Eduskunta päättää sisällyttää rikoslakiin kansanmurhan kieltämisen tunnusmerkistön. Kuten edellä olen todennut, kriminalisoinnin tarve on kyseenalainen.

Matti Tolvanen

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori (emeritus)

Itä-Suomen yliopisto